

KULTURNÍ STYKY MEZI OBCEMI BRODSKÉ A LANŽHOT VE SVĚTLE TANEČNÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ

Jitka Maťuszková, *Regionální muzeum Mikulov*

Ve svém příspěvku se zaměřuji na kulturní styky mezi obcemi Brodské a Lanžhot. Obě vesnice leží na starobylé břeclavské cestě spojující české země a Slovensko. Cesta přicházela ze Znojma a přes Lanžhot a Brodské vedla do Nitry. U Šaštína se křižovala s později vzniklou a pak významnější cestou olomouckou, vedoucí přes Veselí nad Moravou, Strážnici a Skalici do Bratislavy.

Je vidět, že obě obce spojovaly i ekonomické zájmy. Přesto však po celá léta obstarával jedinou komunikaci mezi oběma obcemi přívoz přes řeku Moravu. Most se začal stavět až v období 1. republiky.

V tomto článku pomím existující ekonomické vztahy a věnuji se jen vztahům kulturním, zejména těm, které se týkají tanečních příležitostí. Výzkum jsem zaměřila na dva okruhy vzájemně spolu související - na taneční příležitosti, při nichž se obyvatelé obou obcí setkávali - a na jednotlivé tance, které se v obcích tančily a tančí.

Tance z Lanžhota popsala Zdenka Jelínková ve své sbírce podlužáckých tanců z roku 1962. Ona také zpracovala příslušnou bibliografii. Informací o jednotlivých tancích i o ekologii tancev Lanžhotě je v literatuře poměrně dost. Získat údaje o tancích z Brodského je obtížnější. Jak mě informoval Cyril Zálesák, žádné přesné popisy tanců z této obce neexistují. Ochotně mi však sdělil své poznatky z vlastního terenního výzkumu na Záhorí.

Ojedinelé písemné informace o lidovém tanci v Brodském jsou útržkovité, publikované časopisecky nebo ve sbírkách a přehledech slovenských lidových tanců. Brodské našlo své místo i v síti Národopisného atlasu Slovenska. Většina záznamů se však týká širší oblasti Záhorí nebo pochází ze sousedních obcí jako např. z Moravského Jána, Šaštína nebo Sekulí.

Podívejme se alespoň na některé z těchto zpráv. Z roku 1924 pochází informace od Emila Huly, který ve svém popise západoslovenské bursy vyjmenovává tance, které se při této příležitosti tančí. Z 19 jím uváděných tanců jde většinou o figurální tance kombinované s polkou nebo valčíkem a taneční hry spojené s výměnou partnerů. Protože tance nikterak nepopisuje, nelze jen na základě názvu usoudit, zda jím jmenovaný starosvětský patří k rodu točivých tanců, či jak se na Slovensku užívá - sedliackých tancov slovenského typu - a zda tanec verbung je mužský tanec nebo pojmenování párového tance, pomalé části čardáše.

Výčet tanců lokalizovaných do Brodského uvádí Jan Húsek v Hranici mezi zemí moravskoslezskou a Slovenskem - čardáš, verbunk, na skok a vrcená - s poznámkou, že tyto staré tance hynou a místo nich se tančují jen valčíky, polky, tance moderní a taje.

Charakteristiku západoslovenské taneční oblasti přináší Cyril Zálesák v *Lidových tancích na Slovensku*, 1964. Uvádí, že zde dožívají zbytky točivých tanců. Konstatuje, že výzkum v této oblasti je neúplný, přesto nalézá společné prvky v písni, tancích a krojích s přilehlou moravskou oblastí.

Podrobněji se k západoslovenské taneční oblasti vrací v *Přehledu slovenských lidových tanců v roce 1977*. Údaje doplňuje o rámcovou charakteristiku jednotlivých tanečních rodů zaznamenaných v regionu. Jmenuje tanec hošíje z Brodského a uvádí názvy točivých tanců starodávná, do krepčená, vrcená, učapovaná a friška. Zajímavý je údaj, že mužské cifrování nelze pokládat za samostatný tanec, ale jen za součást točivých tanců. Dále v jmenované publikaci Zálesák konstatuje, že taneční folklór se v živé tradici vyskytuje ojedinelé - na svatbách, na fašank a při regrútských zábavách a že "aj dedinské zábavy sú v znamení džezu a beatu".

Popisuje také způsob vyzvání dívky k tanci - kývnutím, mrknutím a zvoláním jména - to vše pokud možno současně. Obdobně o tom píše i Kliment Ondrejka ve studii K štúdiu verbunkových tanců na Slovensku z roku 1973. Odmítne-li dívka tanečníka, může ji nechat vytroubit od muziky. V současnosti, jak dále píše C. Zálesák, tanečník přijde až k dívce a slovně ji poprosí o tanec.

U vyzývání dívky k tanci se na chvíli zastavme. Při současném výzkumu v Brodském uváděly informátorky, že se někdy stávalo, že rozzlobený tanečník vlepil dívce, která ho odmítla, políček. Mezi Brodčany je dodnes natolik zakořeněno povědomí, že v Lanžhotě lze vytroubit dívky od muziky, odmítnou-li tanečníka, že Brodčanky, které do Lanžhota jezdí zejména na hody, se ukrývají za přihlížející, aby je některý z chlapců nevyzval k tanci. Nedovedou prý tak "hopsat" jako v Lanžhotě a mají obavy z důsledků odmítnutí tanečníka.

Obsáhlejší informace o tanečních příležitostech, o tanečnících a o muzikantech i s výčtem tanečního repertoáru a dětských her přináší Kliment Ondrejka v *Svatojanských a sekulských drobnostech v r. 1967*. Přetiskuje zde i vzpomínku Evy Studeničové na taneční zábavy ze sbírky K. Plicky "Eva Studeničová spieva, 1928. Vyjmenování 15 tanců, převážně tanečních her a figurálních tanců.

Uvádí i některé zajímavosti o tanečních příležitostech, např. že v některém období bývaly taneční zábavy každou neděli. Začínaly po odpoledních nešporách a končily kolem 20.00 hod. Shodně i Eva Studeničová ve svých vzpomínkách tvrdí, že "o osmej hodzině večer museu byt už každé sedlácké dzífa doma". Obdobně hovořili i současní informátoři z Brodského.

V témže krátkém, ale na informace bohatém článku Ondrejka vysvětluje termíny "krepčit" - což je přepletání nohama - a "rozverbuvať sa" - t.j. roztančit se, rozdovádět se v tanci. Zdůrazňuje to proto, že na Moravě se jich užívá v opačném významu.

Soupis zjištěných lidových tanců v jednotlivých lokalitách přináší K. Ondrejka v článku K územnému rozšíření tradičních tanců na Slovensku, 1972. Pro Brodské uvádí jediný tanec - hošíje.

Při současném terenním výzkumu v Brodském jsem se dozvěděla, že v 30. - 40. letech se tancoval valčík, šimi, vrcená, polka na šest, trasák nebo drobčená a v přestávkách mezi sóly chlapci krepčili. O polce na šest informátorka uvedla, že ji hodně tančují v Lanžhotě, trasák podle ní dodnes tančují starší lidé a v Lanžhotě. Vrtěná podle popisu informátorky nar.

1919 a podle sdělení Cyrila Zálesáka byla shodná s lanžhotskou vrtěnou, jen Lanžhotčané "pri tanci vjec hopkajú". Současná mladá generace v Brodském již zná tento tanec jen z Lanžhota. O hoších v Brodském jsem nezjistila nic.

Nyní několik slov o tanečních příležitostech, při nichž se Lanžhotčané a Brodčané setkávají. V období 1. republiky se mladí lidé scházeli v letním období každou neděli v hospodě u Přívozu na řece Moravě, kde tančili v přírodním prostředí. Tato výletní restaurace byla na moravské straně Brodčané jí říkali u Ušála podle velkých uší majitele. Informátoři z obou obcí shodně zdůrazňovali, že se tyto taneční zábavy lišily od tradičních tím, že společně seděli chlapci i děvčata u stolů. Muzikanti, kteří zde hrávali, pocházeli z moravské strany. Návštěvnost z Moravy i ze Slovenska byla velká. Vlivem válečných událostí výletní restaurace zanikla a spolu s ní i tradice těchto společných tanečních zábav.

Další netradiční taneční příležitostí byly tzv. čaje. Pořádal je ČSM v Lanžhotě koncem 50. let a v 60. letech. V 3. obecní kronice Lanžhota na str. 233 je zápis o těchto čajích s poznámkou, že se jich hojně zúčastňovala i mládež z Brodského. Potvrzují to i lanžhotští pamětníci - místní děvčata prý s Brodčany ráda tancovala, protože byli dobrými tanečníky.

Každoroční tradiční taneční příležitostí k vzájemným kontaktům jsou hody. V Brodském je kostel zasvěcen Antonínu Velikému, který má svátek 17. 1. V tu dobu se v obci koná taneční zábava zvaná zimní hody. V srpnu na svátek Nanebevzetí Panny Marie (15. 8.) se pořádají tradiční hody trvající tři dny a na ně navazují hodky. Dříve se hody konávaly ve třech hospodách - u Jakubců (dnes železářství) se scházeli fotbalisté, u Mikule slavili hody sedláci a v hospodě u Šišků (dnes Na náměstí) se scházeli tzv. leptáci, vesnická spodina. Dnes jsou taneční zábavy při dechovce v kulturním domě, kde je pořádá místní TJ Baník a na starém fotbalovém hřišti hasiči.

Instituce stárků, obřadní síjždění a vítání přespolní chasy jsou zde jevy neznámé. Informátoři shodně uvádějí, že to dělají jenom Moravci. Na hodky se pravidelně organizuje soutěž dobrovolných hasičů. Zúčastňují se jí hasiči ze Slovenska, Moravy i z Rakouska. Večer je pak taneční zábava.

Lanžhotčané se ve větší míře zúčastňovali hodů v Brodském do roku 1976. Tehdy byla zrušena sedlácká hospoda u Mikule a místo ní zřízena plniřna syfonových bombiček. Od té doby navštěvují brodské hody jen individuálně.

Mnohem větší význam pro vzájemné kontakty mají lanžhotské hody, které se slaví v polovině září na Povýšení sv. Kříže (14. 9.). Ve čtvrtek před hody jezdí lanžhotští chlapci do Čarského lesa u Brodského pro máj. Ráno se staví v potravinách pro zásoby na jídlo a v místním železářství kupují tzv. šlausěk na stáčení vína. Prodavačky je už vyhlíží, těší se na přjezd chlapců jako na ozvláštnění dne. Chlapci totiž cestou zpívají, s prodavačkami žertují a vždy jim dají i vína ze svých zásob.

Odpoledne, když je máj pokácený a naložený na voze, vracejí se chlapci zpět do Lanžhota. Protože patří k tradici, na níž Lanžhotčané až žárlivě lpí, přijet domů až za soumraku, stavují se chlapci v hospodě. Do roku 1976 to byla Mikulova hospoda, od té doby hospoda Na náměstí. Třebaže chlapci dorazí do Brodského až kolem 15.30 hodin, už od oběda místní obyvatelé vyhlíží a navzájem si sdělují, že za chvíli pojedou Lanžhotčané s máj. Je to událost pro celou vesnici, když vínem podkurázení chlapci seskákají z vozu a za zpěvu před hospodou verbují, či "křepčí", jak říkají místní. V hospodě chlapci srazí stoly k sobě, popíjejí, pojídají kyselé ryby a skáčí hoši. Na večer se vracejí do Lanžhota.

Obdobně se děje v úterý na hody, kdy Lanžhotčané jezdí s vozem taženým koňmi vracet do stavebního podniku v Kútech tzv. šprajce - podpěry pro ruční stavění máje.

Nedělní hodová zábava je hojně navštěvována i Brodčany, kteří jezdí do Lanžhota obdivovat kroje, zvyky a tance. Většinou sledují průběh hodů pasívně. Jak uvedla jedna mladá informátorka z Brodského, schovává se vždy za "súdnú stolicu", aby ji některý z chlapců nevyzval k tanci. Je si vědoma, že odmítnutí je urážlivé a mohlo by mít za následek vyhnání od muziky (i když se to již nestává), a tancovat se bojí, protože neumí tak "hopkat" jako Lanžhotčané.

V hodové pondělí, kdy bývá "mužácké sólo", zúčastní se ho i ne jeden Brodčan rodinnými svazky spojený s Lanžhotem.

Obr. 1. Lanžhot - vrtěná.

V současnosti, kdy tance v obou obcích společně - vrtěná, hošije, polka na šest, třasák - v Brodském zanikly nebo žijí jen ve vzpomínkách nejstarší generace, se dřívější aktivní kulturní kontakty spojené s tancem přesouvají do oblasti pasivní. Z Brodského jezdí do Lanžhota velké množství posluchačů na přehlídky dechových hudeb a na koncerty populárních skupin. Brodčané jezdí do Lanžhota také na plesy. Nejsou však mile viděni, protože prý dorazí kolem půlnoci ve značně podroušené a bojovné náladě.

Závěry z dosavadního výzkumu vedou k zamyšlení, jak je možné, že ve dvou sousedních obcích s čilými kontakty hospodářskými, společenskými a rodinnými došlo k tak rozdílnému vývoji lidové tradice. V Brodském zanikl lidový oděv již v 1 / 320. století a lidový tanec kolem poloviny 20. století. V Lanžotě obojí žije a vyvíjí se dodnes. Čím to vysvětlit? Uvažovat lze o dvou příčinách. Tou první je fakt, že již v 19. století se soustřeďoval značný sběratelský zájem na Podluží. Inteligence (převážně učitelé a kněží), která zde působila, svým zájmem o kulturu lidu zpětně podněcovala její uchovávání. Tento kulturotvorný faktor v Brodském scházel. Druhou příčinu lze spatřovat v psychickém založení Lanžhotčanů. Lpějí velmi na své obci a jsou hrdi na svou kulturu, proto ji pečlivě udržují.

Obr. 2. Lanžhot - válaný verbuňk.

Použité archivní prameny a literatura

- Blahová - Synková, Helena: Tanečné oblasti západného Slovenska, Bratislava (1967).
- Dúžek, Stano: Tance z Moravského Jána, Hudba-spev-tanec 1967, s. 273 - 274
- Etnografický atlas Slovenska, Bratislava 1990.
- Folprecht, Josef: Lanžhot (1920). Rukopis.
- Hula, Emil: Bursa (fašiangová zábava v krčme v západnom Slovensku), Český lid 24, 1924, s. 164 - 168.
- Húsek, Jan: Hranice mezi zemí moravskoslezskou a Slovenskem, Praha 1932.
- Jelínková, Zdenka: Lidové tance a taneční hry na Podluží. Strážnice 1962.
- Jelínková, Zdenka: Bibliografická poznámka k tancům na Podluží, In: Jan Kružík, U muziky na Podluží, Břeclav 1977, s. 107 - 133.
- Matuszková, Jitka: Místo, funkce a proměny lidového tance na Podluží. Brno 1978. Rkp. diplomové práce.
- Noháč, Jan: Břeclavský okres, Brno 1911.
- Ondrejka, Kliment: K štúdiu verbunkových tancov na Slovensku, Musicologica slovaca 4, 1973, s. 111 - 142.
- Ondrejka, Kliment: K územnému rozšíreniu tradičných tancov na Slovensku, Rytmus 10, 1972, č. 1, s. 8 - 9, č. 2, s. 12 - 13.
- Ondrejka, Kliment: Svätajanské a sekulské drobnosti, Hudba-spev-tanec 1967, s. 305.
- Plicka, Karel: Eva Studeničová spieva, Martin 1928.
- Sedlák, František: Z dejín Záhoria, Pamiatky a múzeá 8, 1959, s. 110 - 115.
- Zálešák, Cyril: Ľudové tance na Slovensku, Bratislava 1964.
- Zálešák, Cyril: Prehľad slovenských ľudových tancov, Bratislava 1970
- Zálešák, Cyril: Tradičné zvyky na Slovensku spojené s tancami, Bratislava 1977.
- Zemek, Metoděj: Moravsko-uherská hranice v 10. až 13. století, Brno 1972.
- Kroniky obce Lanžhot - OA Mikulov. sign. B 34 AO Lanžhot I, B 34 AO Lanžhot II, C:34 MNV Lanžhot
- Kroniky obce Brodské - OA Skalica - bez sign.